

IRU ESKUTITZEZ ERANTZUNA

TOMAS URIBEETXEARRIA BIZKAI'KO ALDUN JAUNARI (gazteleraren sorkuntzan euskerak izan zezakean eraginmenari-buruz)

Txartel atsegin bat artu-berria dut Uri beetxebarria Jaunarengandik.

Txartelak, bere goiko eskuin-ertzean Bizkai'ko ikurra darama, eta ikurpean onako esari au: "Tomas Uribeetxebarria Maiztegi - Foru Ahaldunduna"(1).

"Bilbotik, 1994ko Maiatzaren 4an

"Jaun eraspengarri eta estimagarria:

"Euskerazaintza aldizkarian idazten dituzun artikuloak, Erdi Aroko izenen inguruan, jakinminaren eta irudimenaren pizgarriak izan oi <ohi> dira eta atsegiñez irakurtzen ditut.

"Azkenegoan "Villota" itz edo izenaz diarduzularik, irakurleon laguntza ere eskatzen duzu.

"Begira, laterazko 'al+konsonantea'k, 'o+konts.' eman zuen gazteleraz, eta bearbada <beharbada>, euskeraren eta euskaldunen eraginik ere izan daiteke bilakabide onetan (honetan).

"Altu > oto, altariu(2) > otero.

"Villa alta > Villota, Villotilla,

"Torre Alba > Torroba.

"Penna Alta > Peñota.

"Calce > coz.

"Falce > foz, hoz.

"Beste izenik: Bargota, Nafarroan. Mo ntoto.

"Besterik gabe, aukera ondo datorkit zu begirunez agurtzeko".

**

Biotzez eskerrak eman ondorean pozik noakizu, On tomas, zure gutun orri al dedan ongienik erantzun bat ematera.

-
- (1) Barkatu eidazu, On Tomas: Nik eraspen osoz-sodagiot zure jardunkerari. Eraspen bera eskatzen dizut gure jardunkerarentzat. Guk ez dugu "H"rik erabiltzen, euskerarentzat alperrikakoa izateaz gaiñera arriskugarria ere badala iduritzen zaigulako ainzuzen. Orregaitik emendik aurre-ra zure txartelako itz danak atxerik gabe emango ditut. Alare, zure jardunker aganako, eraspennaren eragiñez, atxe-dute zure itzat mako-artean emango ditut. Ez zaitetz, arren, asarretu.
 - (2) Ezin irakurri dut itz ori. ALTARI izkiak ederki irakuri ditut. Oien ondorean datorrena, ordea, azkeneko izkia, ez dakit "N"edo "U" dan. Dana dala ez dut ulertzen itz orrek zer esan nai dezakean. Bearbada, "lapsus calami" edo oartzeko lumak On Tomas'i egindako irixtaketa bat izango da.

Egia da diozun guztia. Baiñan izen oiek danak Euskalerrian, edo euskaldunak izan diran lurraldeetan aurkitzen ba'dira, beren etimologiaren billa abiatzerakoan, gauza bat da oso kontuan euki bear duguna:

Izen oietako bakoitza damaigun larrukia NOIZKOA dan.

Adibidez, "EUSKERAZAINTZA" onen joandako zenbakian aztertzen nuan larrukia 873'koa zan. Beraz, OIX mendearen aski erdialdekoa. Eta larruki ortan ainzuzen agertzen zitzaigun VILLOTA.

873'garren urtean, ordea, ez zan oraindik gaztelerarik sortu. Ez zuan sortu zitekeanik ere oraindik iñork pentsatzen.

Beraz VILLOTA ori, iruotako bat:

- Edo aurreneko lumalariak gaizki idatzitako euskal-izena da,
- Edo, bigarren lumalari batek, gaizki irakurritako euskal-izenaren erderaketa da.

- Edo ondo idatzitako euskal-izenaren itzulpena. "Borda" edo "bordatxo"ren itzulpena ote?

Iru gertapen-gai oietatik aurrenekoaren alde edo bigarrenaren alde jokatu nuke nik:

Aurrenekoaren alde, nere ustez, "billa" ederki izan bait daiteke euskalduna. -Ontaz ordea, len ere aldizkari ontan bertan idatzia naiz. "Euskerazaintzaren" ale onen aurreko zenbakian bertan ainzuzen azkeneko aldiz-.

Bigarrenaren aldera, dokumentu auek, XII mendeaz gero, asko aldatuak izan zirala jakiteak bultzatzen gaitu.

Irugarrena ere badaitekean gauza da, baiña, ortarako bigarren edo irugarren lumalariak euskeraz jakin izatea, bearrezkoa baldintza izango litzake.

Barkatu eidazu: geiegi luzatu naiz arazo oiek arakutzen. Gaiñera ez da ori zure eskutitzaren gaia. Euskerak gazteleraren sorketan izan zezakean eraginmenari-buruzko beste gai arras jakingarri bat baizik.

Aipatu dizkidazun SEI adigarri oietan euskerak eta euskeraz egiten zuten antziñako euskaldun aiek eraginmenik izan zezaketela diozu. Eta egia diozu. Zoritxarrez, euskerak gazteleraren sorketan izan zezakean egite ori eta, ondorioz, gaztelerak euskeratik jaso zezakean altxorra, -aundia ala txikia-, oraindik bear bezala aztertu gabe dauden gaiak dira.

Barkatu eidazu, ostera lengo gogapen batera itzultzen ba'nazaizu: Begira, On Tomas: Nik, izen batek euskeraz argibiderik izan ba'dezake, naiago izaten dut bide ortatik jotzea. Bide orrek zentzurik ez duanean bakarrik artzen dut ontzat, askoz errezagoa izaten dan beste bide bikoitza: lateraren ala gazteleraren bidea.

Adibidez, zuk aipatzen dituzun ZAZPI izen oietatik edozein Euskalerria izandako lurrari-buruzko dokumentu zaar batean aurkitu ezker, biotako bat esango nuke:

Izen oiek euskal izen baten erdal-itzulpenak dirala, edo euskeraz ez zekian lumalari batek gaizki irakurri ta gaizki idatzitako euskal-izenak dirala. Ikus:

OTERO, adibidez, "oteo" ederki izan daitekeala, geroago -"Oteo"k deus esaten ez ziolako-, lumalari erdaldun batek "Otero" biurtua. OTEO duala Araba'ko erri batek izena; eta "Oteo", "Otegi" dala, "O" ta "EGI", atzizki toki-adierazleak diralako;

BILLOTA'ri-buruz, "ota" eta "ote" basa-landare beraren izenak dirala, eta "biII" ere euskal itza dala esan-berri dutanez, eta euskal-izenetan oso maiz agertzen zaigula naiz nik bere esannairik ziurki jakin ez;

TORROBA'ri-buruz, berriz, "ba" beetasuna adierazten duan atzizkia dugula, eta "Torro" ta bere senide dala dirudian TORRON "torre-toki" izan daitezkeala,

Kerexeta'k uste duanez "o" bezala "on" ere atziki leku-adieraztea ba'da. Ortaz "Torroba" "Torre-leku-be" ala "Torrontegipe" izan daitekeala.

PENNOTA. Nik VIII edo IX mendeko larruki batean PENNOTA aurkituko ba'nu, eta itz ori karistiarren edo autrigoitarren lurretan zegoala ikusiko ba'nu, larruki orren idazleak ATXAGA, ATXETA edo antzeko euskalizen bat lateratu zuala esango nuke. AITZETA, AITZOLA, edo oien itxurakoizen zala, berriz, lumalariak lateratu zuana, PENNA bardulitarren edo baskoindarren eremuetan egotea gertatuko ba'litz.

COZ. Ainzuzen, LAKOZMONTE'z gaurko idazlanean itzegin bear izan dut.

FOZ, edo HOZ. Itz auen zentzua, VIII edo IX mendean idatzirik ikusiko ba'niku, "Oz" itzaren aldetik billatuko nuke beren etimologia.

BARGOTA, berriz, BAR+GO+OTA izan daitekeala esango nuke. "BAR" aurrizkiz asten diran toki-izen eta abizenak asko bait ditugu gaur-egun ere Euskalerrian.

MONTOTO. Nik. VIII edo IX mendeko lumalariak, "MONS OTO" edo, ablatibu-eran MONT(E)OTO idazterakoan, "Otamendi" edo orrelako zerbait lateratu zuala esango nuke. Euskalerrian antziñate artako lumalariak bai, aiek euskeraz bai bait zekiten ezpairik gabe.

Badakit, On Tomas, au ez baiña len esan dedana izan dala zure asmoa neri idazteko luma artu duzunean, baiñan beste gai auetaz mintzatzeko aria eman didazu-ta, ar itzezu, orregaitik ere, nere eskerrik beroenak.

Zure esanera,

Latiegi'tar Bixente.

BIGARREN ESKUTITZARI ERANTZUNA

JAUREGIZURIA'TAR SEGUNDO JAUN ADISKIDEARI

(eskerrak emanez eta zerbait eskatuz)

Pozik damaiot erantzuna bigarren eskutitz oni ere. Orriaren goiko eskuin-ertzean onek ere idaztearen izena dakar: Segundo Jaurezuria/ Tel. 45 51 80 - 01510 ELOSU (Araba), 11/5/94.

Agur ene lagun eta abertzale zintzo orri:

Gaur irakurri dot zure azkeneko idatzia, erdi-aroko larruki zar orietatik ateratakoa, eta Euskerazaintzak argitaratutakoa.

Eskerrik asko zure euskera garbi eta ulergarriagaitik. Bere bitartez gu, gizon arruntak, gauza asko eta asko ikasi eta ulerten doguz. Uste dot aurrerantzean ere jarraituko dozula argi-izpitxo bat biztuten ainbeste illuntasun-erdian bizi garenontzat. Zure lanak or geratuko dira gure seme, illoba eta auen seme-illobentzako ere.

Agur eta eskerrak berriz ere.

Besarkada estu bat.

Eskerrikasko..., nik zuri, Xegundo. Jarraituko dut, nere lanean, baiñan nik ere lantxo bat eskatu nai nizuke zuri:

(Zergaitik ez zera, udaleko edo parroko liburueta Elosu'ko toki-izenen jasoketan asten?)

Eta, gero, izen oiek gaur nola esaten dituan erriko jendeari galdetzen?

Orrela, gaur-arte euskeraz egin duan erri ortako jendearen ezpaitan ize-nak nola aldatzen diran jakingo genduke.

Ez dizut lan guztia zuk bakarrik egitekorik eskatzen. Baiñan zuk asitako lana jarraituko luke beste batek.

Ekin, Xegundo!

Esker aundiz eta eraspen osoz, agur, adiskide. Zure esanera,

Bixente.

IRUGARREN ESKUTITZA

JAIME KEREXETA IDAZLE TXIT EZAGUNARI

(bere laguntza onartuz eta eskerrak emanez)

Euskerazaintza onen aurreko zenbakian "TA"z amaitzen ziran itzak eskatu nituan. Zintzo erantzun dít Kerexeta'k itz-sorta eder baten bidez bere laguntza eskeiñiz. Eskertzekoa da, gai auetan ez bait da edozein Elorrio'ko Jaime Kerexeta'tarra; beste guztion maixu baizik.

Ona emen sorta eder ortako ítz guztiak. Aurretik ordea sortako ítzen ondo-ko laburpenak errez ulertu aal ditzazun laburpen oien esannaia emango dizut:

C.S. - Izki auek "Casa Solariega" esan nai dute, ots, "Jatorrien Sortetxe" diran etxeak.

Ap' - Izki auen bidez "Apellido" adierazten du Kerexeta'k.

(sic) - Ederki etorriko da noski laterara oiturik ez daudenentzat, oarpen au: mako-tarteko itz orrek "orrela", "ikusten duzun bezala", esan nai du lateraz, eta naiz arrigarri iduritu itz bat dokumentuan ere ikerleak idazten eta irakurleak ikusten duan bezala idatzia dagola adierazteko erabiltzen da.

Beste oar bat. Kerexeta'rentzat, ikusiko duzun lez, "A" eta "E" izkiak, itzen azkenean, izki bat bera dira. Aipatzen dituan izenauztan beintzat. Ona, orain emen, Kerexeta'ren eskutitza:

"Elorrio'tik, 17-VI-1994.

"Latiegi adiskide: Zure esana beteteko, emen doakizu zuk eskatzen dozuna ("Euskerazaintza", XXVII, 7 orri.).

"1.704'garren urtean Bizkaia'n agertzen diranak:

MORLOTE: c. s. en Begoña (en el barrio de Atxuri).
AGUERROTA: molino en Bermeo. (Agerre errota izan daiteke, aurki).
MOTA: c. s. en Busturia.
OLAERROTA: c. s. ap' y molino en Busturia.
MORGOTA: ap' y tres c. s. en Kortezubi, y otros lugares.
SOTA: ap' en Zierbana, y otros lugares.
MIOTA: barriada, ap' y tres c. s. en Elorrio. (Aparece como apellido en Elorrio ya en 1.053.)
ATOTE + a: ap' en San Andres de Etxebarria.
MOTA: c. s. en Erandio.
MOTA: ap' en Erandio, Galdames, y en Izurtza.
LAMOTA: c. s. en Murueta (cayó).
LAMBOTA (sic): ap' en Ondarroa.

Gipuzkoa'n:

ERROTA: milla aldiz.
AGOTE: c. s. en Azpeitia, Deba (que es la primitiva), Orio, Zumaia, Aia, y en Getaria.
ARGOTE (sic): c. s. en Andoain.
CALBARIOTA (sic): c. s. en Zaldibia.
CARAPOTE: dos c. s. en Ernani.
MIOTA: c. s. y ap' en Arrasate / Mondragon,
MOTA: c. s. en Aia.
ORO-MIOTA: ap': vecino de Arrasate en 1.429.
OCHOTE: C. S. en Ondarribia.
PICOTE: c. s. en Zumaia
ROTA (=Errota): c. s. en Ondarribia.
TALABOTA (sic): c. s. en Pasajes.

"Ea noiz egiten daustazun ikustaldi bat. Ba-daukadaz emen liburu interesgarri batzuk zuretzat. Zeure zain geratzen naz. Ez luzatu. Agur biotzez".

Badu On Jaime'ren eskutitz onek "post data" edo amait'osteko oarpen bat ere:

"BIOTA: bizcondesa de Bota: en Axpe (Atxondo) en 1.745.

"DOTA: bizconde de Biota: en Xemeín en 1.796.

"BIOTA: apellido de Truzios en 1.796".

Eskerrikasko Jaime, zure laguntza bikain onen truke. Oraintxe bertan oroitu naiz ARROITA abizenaz. Bizkaitarra izango da eskierki. ARRO(B)ITA, agian? ARRIZIBITA, berriz, abizen naparra dugu. Betelu-aldekoa.

Zure sorta ortako izen batzuk arras dira, Jaime, gogoangarriak, eta gaur tarterik ez dedan ezkerro, aldizkari onen beste zenbaki batean azpimarratu nai nituzke.

Joango naiz, Jaime, zu ikustera. Baiñan ez aztu, Gazteiz'tik Elorrio'ra baiño bide geiago ez dagola Elorrío'tík Gazteiz'era.

Agindu, adiskide, zure lagun oni.

Latiegí'tar Bixente.